

A study of elementary Persian books based on critical thinking components

Negin Sohrabi*: Bachelor of Elementary Education, Department of Educational Sciences, Farhangian University of Arak.

Hassan Shamoradi: Bachelor of Arts in Elementary Education, Farhangian University of Arak.

Abstract

Introduction: Since textbooks in centralized educational systems, including Iran, play a fundamental role in the formation of various types of thinking, including critical thinking, the purpose of this study is to examine elementary Persian textbooks based on the components of critical thinking. Methods: Research Method The above research was a mixed method research and data were collected from three main sections of Persian textbooks for the fourth, fifth, and sixth grades using a researcher-made checklist.

Method: The results showed that the least attention was paid to the interpretation component, especially in the illustrations section of the textbooks. Therefore, it is expected that in the Persian textbooks of the second grade of elementary school, more attention will be paid to lessons that can engage students with interpretation skills, provided that the remaining components have been given sufficient attention in the textbooks.

Findings: Based on the results of this research, the factors that create resilience include God knowledge, self-knowledge, ontology, man's relationship with God, and seeking forgiveness and return, all of which have corresponding concepts in the divine tradition and verses and traditions and have been emphasized.

Conclusion: The overall conclusion of the research showed that paying attention to the issue of critical thinking skills is very necessary in improving critical and creative thinking skills and understanding educational issues. On the other hand, developing the intellectual and mental skills of learners is always considered as one of the most important educational goals in educational circles around the world.

Keywords: Content analysis, critical thinking, elementary school, textbooks.

***Corresponding author:** Bachelor of Elementary Education, Department of Educational Sciences, Farhangian University of Arak.

Email: negin.sohrani1382@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.460153.1054](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.460153.1054)

A study of elementary Persian books based on critical thinking components

Detailed Abstract

Introduction: Since textbooks in centralized educational systems, including Iran, play a fundamental role in the formation of various types of thinking, including critical thinking, the purpose of this study is to examine elementary Persian textbooks based on the components of critical thinking. Methods: Research Method The above research was a mixed method research and data were collected from three main sections of Persian textbooks for the fourth, fifth, and sixth grades using a researcher-made checklist.

Materials and methods: The results showed that the least attention was paid to the interpretation component, especially in the illustrations section of the textbooks. Therefore, it is expected that in the Persian textbooks of the second grade of elementary school, more attention will be paid to lessons that can engage students with interpretation skills, provided that the remaining components have been given sufficient attention in the textbooks.

Results and discussion: Based on the results of this research, the factors that create resilience include God knowledge, self-knowledge, ontology, man's relationship with God, and seeking forgiveness and return, all of which have corresponding concepts in the divine tradition and verses and traditions and have been emphasized. The results of the present study are consistent with the results of Kamalgar and Soleimani's (2023) study that many of Lippmann's critical thinking components are not correctly distributed in the reading and thinking of all three grades of the second elementary school. The results of the present study are also inconsistent with the results of Ajam and Qilichbeigi's (2016) study; Ajam and Qilichbeigi, in their article entitled "The Place of Developing Critical Thinking in Creativity in the New Book of Experimental Sciences for the Sixth Grade of Elementary School", have paid attention to the place of developing critical thinking and creativity, so that in the dimension of creativity, the sixth grade of elementary school science has paid the most attention to the text among (text, image, question), and in the next stage, the image and then the question. The results of the present study are consistent with the results of Naderloo's study; Naderlo (2014) conducted a study titled "Investigating the Position of Critical Thinking in the Contents of New Social Studies Textbooks for the Third and Sixth Grades of Elementary School." The findings of the study indicate that these books did not pay much attention to critical thinking skills, so that the components considered by Lippmann were analyzed and critical thinking skills in general did not have a proper position. Since when people are trained in the components of critical thinking, it is possible for them to put aside false, self-centered, personal, limited and tangible ideas and solutions in difficult and difficult life situations, and to reach intelligent and logical decisions by asking logical questions and constantly

reviewing possible solutions. In fact, such people, with the ability to think critically, are able to examine the small and large issues of their lives and ultimately achieve reliable and authoritative results. Such individuals, by having the ability to think critically, equip their cognitive structure with cognitive skills. This not only increases their resistance and persistence in solving academic problems, but also increases the self-esteem and self-efficacy of students (Naimi, 2016). Considering this, all components of critical thinking should be addressed to the extent necessary and sufficient, and excessive use of components in different parts of the textbook, especially the images in the textbook, should be avoided.

Of the total number of critical thinking components in the fourth grade with a total frequency of 100, the highest frequency is related to the questioning component with a frequency of 124.91% and the lowest frequency is related to the interpretation component with a frequency of 11.15%. In order to adjust this frequency, it is suggested that related activities be used to strengthen the interpretation skill. This component can be included in the textbook images because the gap in the existence of critical thinking components is observed in the textbook images section. Also, of the total number of critical thinking components in the fifth grade with a total frequency of 89, the highest frequency is related to the reasoning component with a frequency of 72.7% and the lowest frequency is related to the interpretation component with a frequency of 1.4%. In order to adjust this frequency, it is suggested that related activities be used to strengthen the interpretation skill. This component can be included in the textbook images because the gap in the existence of critical thinking components is more evident in the fifth grade textbook images section than in the questions and text sections. Finally, it can be said that since, of the total number of critical thinking components in the sixth grade with a total frequency of 112, the highest frequency is related to the component of reasoning and correct judgment with a frequency of 33, and the lowest frequency is related to the component of interpretation with a total frequency of 1, to compensate for this component difference, the component of interpretation can be paid more attention in the images section because this gap is more evident in the images of the textbook than in the text and questions.

Conclusion: The overall conclusion of the research showed that paying attention to the issue of critical thinking skills is very necessary in improving critical and creative thinking skills and understanding educational issues. On the other hand, developing the intellectual and mental skills of learners is always considered as one of the most important educational goals in educational circles around the world.

Keywords: Content analysis, critical thinking, elementary school, textbooks.

بررسی کتب فارسی دوره ابتدایی بر اساس مولفه های تفکر انتقادی

نگین سهرابی*: کارشناسی آموزش ابتدایی، گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان اراک.
حسن شامرادی: کارشناسی رشته آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان اراک.

چکیده

هدف: از آنجا که کتب درسی در سیستم های آموزشی متمرکز از جمله ایران نقش اساسی را در شکل گیری انواع تفکر از جمله تفکر انتقادی دارند از این رو هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی کتب فارسی دوره ابتدایی بر اساس مولفه های تفکر انتقادی می باشد. **روش کار:** روش پژوهش تحقیق فوق روش تحقیق آمیخته بود و با استفاده از چک لیست محقق ساخته داده ها از سه بخش اصلی کتب فارسی چهارم، پنجم، ششم گردآوری شدند. **نتایج:** نتایج نشان داد کمترین توجه به مولفه تفسیر بالاخص در بخش تصاویر کتب درسی مبدول داشته شده است لذا انتظار می رود در کتب فارسی دوره دوم ابتدایی بیش از پیش به دروسی که می توانند دانش آموز را با مهارت تفسیر درگیر نمایند پرداخته شود این در صورتی است که مابقی مولفه ها به قدر کافی در کتب درسی مورد توجه قرار گرفته اند. **نتیجه گیری:** نتیجه گیری کلی پژوهش نشان داد که توجه به مساله مهارت های تفکر انتقادی در بهبود مهارت تفکر نقاد و خلاق و درک مسائل آموزشی بسیار ضروری است و از طرفی پرورش مهارت های فکری و ذهنی فراگیران همواره به عنوان یکی از مهم ترین هدف های آموزشی در محافل آموزشی جهان مدنظر است.

واژگان کلیدی: تحلیل محتوا، تفکر انتقادی، دوره ابتدایی، کتب درسی.

***نویسنده مسؤول:** کارشناسی آموزش ابتدایی، گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان اراک.

Email: negin.sohrani1382@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.460153.1054](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.460153.1054)

پرورش مهارت های فکری و ذهنی فراگیران همواره به عنوان یکی از مهم ترین هدف های آموزشی در محافل آموزشی جهان مدنظر است. نگرانی در مورد ضعف و نقص تفکر انتقادی در دانش آموزان، خاص یک کشور یا منطقه نیست بلکه تمام سیستم های آموزشی دنیا را در بر گرفته است. نظام آموزشی ما در دو دهه اخیر به علت رویارویی با چالش های محتوایی و اجرایی نتوانسته به طور مکفی به پرورش تفکر بپردازد به طوری که سولیمان در مطالعه خود به سطح پایین مهارت های تفکر انتقادی اشاره کرده و نتیجه گرفته است که این امر نشان دهنده نقص جدی دانش از طرفی، آسیب ها و تنیدگی های زندگی دانش آموزان در تفکر انتقادی است (سولیمان و هلیبی^۱، ۲۰۰۷). کنونی و آینده نیز تهدیدی جدی برای زندگی روانی و اجتماعی دانش آموزان می باشد، چاره اندیشی برای برون رفت از بحران های پیش رو امری ضروری است، اگر چه پرداختن به پرورش تفکر در نظام های مختلف از قدمت دیرینه ای برخوردار است، اما تحقق توانایی های مربوط به حوزه تفکر به دلایلی نتوانسته پاسخگوی نیازهای انسان حاضر باشد و در صورت ادامه این روند می توان آسیب های روانی و اجتماعی زیادی را به دلیل خلاء تفکر در زندگی نوع بشر پیشینی کرد (فتحی و همکاران، ۱۳۹۲). بنابر این تفکر انتقادی برای موفقیت در جهان معاصر ضروری به حساب می آید و باید برنامه درسی و آموزشی بر پارادایم تفکر انتقادی بنا شود (قاسمی، ۱۳۹۲).

اندیشمندان تعاریف متعددی را در مورد تفکر انتقادی مطرح کرده اند و از امکان پرورش آن به شیوه های مختلف سخن گفته اند. از نظر انیس تفکر انتقادی تفکر منطقی و مستدلی است که تصمیم گیری و قضاوت صحیح در مورد اعمال و باور ها را امکانپذیر می کند. تفکر انتقادی به معنای تفکر منطقی و اندیشمندانه ای است که بر تصمیم گیری بر انجام چیزی یا باور آن متمرکز است. با باورهای مهارت های ارتباطی بهتر، دانش آموزان می توانند به عملکرد تحصیلی بالاتر دست یابند، فعال تر در فعالیت های اجتماعی و تحصیلی شرکت کنند، تصمیم های عاقلانه تری بگیرند و مشاغل بهتری به دست آورند (یانگ^۲ و همکاران، ۲۰۱۳). از طرفی برای این که فردی بتواند در زندگی تصمیم مهمی بگیرد، می بایست قدرت تجزیه و تحلیل، ارزیابی و قضاوت نسبت به شرایط زندگی خود را داشته باشد. داشتن مهارت های تفکر انتقادی به دانش آموزان اجازه می دهد تا بتوانند در زندگی، اطلاعات پیرامون خود را پردازش نمایند، به طور عینی به استدلال و استنتاج نتایج از انواع مختلف اطلاعات پرداخته و به طور عینی به استدلال و استنتاج نتایج از انواع مختلف اطلاعات پرداخته و به طور موثر، عینی و ملموس به ارزیابی مشکلات بپردازند و با وجود اطلاعات ناقص، تصمیم گیری معقول و مستدلی اتخاذ نمایند. در واقع خردمند هر کاری را به فرمان خرد و اندیشه می کند. پرورش تفکر انتقادی با موانعی روبرو است از جمله: پرورش تفکر انتقادی با موانعی روبرو است از جمله: کم توجهی به مهارت های (تجزیه و تحلیل، ترکیب، ارزشیابی، قضاوت و جمع بندی) که این کم توجهی در عناصر برنامه درسی (هدف، محتوا، روش و ارزشیابی) قابل مشاهده است. آموزش از طریق تفکر انتقادی یکی از شیوه های درک مطلب است که امروزه در سراسر دنیا مورد توجه قرار گرفته است زیرا ثابت شده است که ارتباط محکمی میان مشارکت و گفت و گو و درک مطلب وجود دارد. راهنمای تدریس فارسی خوانداری (۱۴۰۲)، به اهمیت تفکر انتقادی در مهارت زبان آموزی تاکید می کند؛ به طوری که تقویت مهارت های تفکر و درست اندیشیدن، پرورش نسل مسئولیت پذیر، متفکر و خلاق، آشنایی با شیوه های صحیح تقویت و پرورش حافظه و تفکر خلاق و تقویت مهارت های تفکر جزء اهداف کتاب های راهنمای معلم بخوانیم مقطع ابتدایی به شمار می رود. کتاب درسی یا محتوای مواد آموزشی به ویژه در نظام های آموزشی متمرکز محور مکتوب و مدون تعلیم و تربیت محسوب می شود که فعالیت ها و تجربه های تربیتی دانش آموزان توسط معلم و حول محور آن سازماندهی می شود و نیاز به بررسی و

1- Suliman & Halibi

2- Young

تحلیل علمی دارد و نوعی از تحلیل ها که برای برنامه ریزان درسی، مولفین و تصمیم گیرندگان برنامه های درسی بسیار مفید و ضروری است تحلیل محتوایی است و به واقع، یکی از فرایندهای شناختی که مکمل و وابسته به توانایی های افراد در تفکر خلاق است، تفکر انتقادی است از آنجا که برنامه ریزی، تدوین و تغییر و به روز کردن کتب درسی یکی از الزامات نظام آموزشی است، تحلیل و بررسی علمی کتاب به دست اندرکاران و مولفان کتاب های درسی کمک می کند تا در هنگام تدوین، گزینش و انتخاب محتوای کتاب های درسی بیشتر دقت کنند و ضمن تسهیل یادگیری، زمینه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در ابعاد مختلف را فراهم آورند (یارمحمدیان و شیبانی، ۱۳۹۳). پژوهشی توسط نبئی و همکاران (۱۳۹۹) تحت عنوان شناسایی مولفه های توسعه تفکر پژوهشی دانش آموزان در دوره های تحصیلی صورت گرفته است. نتایج نشان داد که توسعه تفکر پژوهشی، دانش آموزان در دوره های تحصیلی، نیاز به داشتن معلمانی فکور و پژوهشگر، امکانات آموزشی مناسب، گسترش فرهنگ تفکر، پژوهش و همکاری، برقراری ارتباط موثر، امکانات محیطی خارج از محیط مدارس دانش آموزانی فعال و با انگیزه دارد. طبق نتایج پور اناری و یاری دهنوی (۱۳۹۷)، داستان های بخش " بخوان و بیندیش " کتب فارسی از لحاظ قالب، درون مایه و قدرت تخیل، ظرفیت طرح پرسش های کلی برای پرورش تفکر انتقادی دانش آموزان را دارد که از آن ظرفیت استفاده نشده است. ندرلو (۱۳۹۳) پژوهشی تحت عنوان بررسی جایگاه تفکر انتقادی در محتوای کتب جدید التالیف مطالعات اجتماعی پایه سوم و ششم ابتدایی انجام داده که یافته پژوهش بیانگر آن است که این کتاب ها توجه چندانی به مهارت های تفکر انتقادی نداشته اند به طوری که مولفه های مورد نظر لیپمن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و در کل مهارت های تفکر انتقادی از جایگاه مناسبی برخوردار نبوده اند. پژوهش پژوهشگرانی چون بهمنی و همکاران (۱۳۸۴) در پژوهش خود تحت عنوان " مهارت های تفکر انتقادی دانشجویان علوم پایه دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در مواجهه با متون علمی " این موضوع را که در سیستم آموزشی ما رغبتی به تشویق شاگردان برای تفکر مشاهده نمی شود و یک بی توجهی و کاستی نسبت به پرورش تفکر انتقادی و مهارت های وابسته به آن وجود دارد. تنها راه برون رفت از این شرایط، تلاش جدی برای آموزش تفکر انتقادی در دوران تحصیل، به ویژه دوران کودکی و پیش دبستانی است که هنوز باور ها و اعتقادات افراد و تعصب ورزی بر روی ان ها در کودکان شکل نگرفته است. با توجه به موارد فوق هدف از پژوهش حاضر بررسی کتب درسی مقطع ابتدایی با توجه به مولفه های تفکر انتقادی بر اساس مولفه های ارائه شده لیپمن در کتب درسی بخوانیم مقطع ابتدایی است. با توجه به پتانسیل موجود در کتب درسی بخوانیم و بنویسیم برای تحقق و بروز استعداد دانش آموزان در بحث تفکر انتقادی، بهترین بازه زمانی برای رشد و پرورش تفکر انتقادی در کودکان مقطع ابتدایی است که هنوز شاکله ذهنی دانش آموزان منسجم نشده است و استعداد ان ها در حال رشد و شکوفایی است از طرفی با توجه به اهداف کلان برنامه درسی و تاکید سند تحول بنیادین بر ابتناء فرایند طراحی، تدوین و اجرای اسناد تحولی زیر نظام ها (شامل برنامه درسی، تربیت معلم و تامین منابع انسانی، راهبری و مدیریت، تامین و تخصیص منابع مالی، تامین فضا، تجهیزات و فناوری -پژوهش و ارزشیابی) و برنامه های کوتاه مدت و میان مدت بر مبنای نظری و فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی و مفاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰). بنابر اظهارات فوق هدف تحقیق حاضر بررسی مولفه های تفکر انتقادی است.

روش تحقیق

در روش های کیفی، واحد حضور یا عدم حضور یک ویژگی است (فاضلی، ۱۳۷۶). در این روش واژه ها، به عنوان مجموعه ای از کمیت ها مورد مطالعه قرار می گیرند و عبارت ها و گاه حتی جمله ها و بند ها نیز چنین نقشی پیدا می کنند. پژوهشگر بر

اساس دانش خود یا مطالعه ای انجام می دهد، می کوشد تا دریابد آیا تک واژه ها، عبارت ها، جمله ها یا بندها، قادرند نماینده پیام هایی باشند. "پاتن" در توضیح روش های تحلیل محتوای کیفی، تبدیل "داده ها" به "یافته ها" را خارج از چار چوب و فرمولی می داند. به نظر او این فرایند، بیش از هر چیز، مرهون خلاقیت پژوهشگر است و خلاقیتی منحصر به فرد برای او بشمار می رود. لیپمن میان تفکر عادی و تفکر انتقادی تمییز قائل می شود. تفکر عادی ساده و بدون ملاک است؛ اما تفکر انتقادی پیچیده تر و بر پایه ملاک های عینی است (پاتن^۱، ۲۰۰۲). او از معلم می خواهد تغییرات زیر را (از تفکر عادی به سمت تفکر انتقادی) در دانش آموزان پدید آورند؛ اما تفکر انتقادی پیچیده تر و بر پایه ملاک های عینی است. او از معلمان می خواهد تا تغییرات زیر را (از تفکر عادی به سمت تفکر انتقادی) در دانش آموزان پدید آورند (ارنشتاین و هانکینس، ترجمه خلیلی شورینی، ۱۳۷۳) می توانیم تفاوت های میان تفکر عادی و انتقادی را از دیدگاه لیپمن در جدول زیر مشخص و آن ها را با هم مقایسه کنیم:

جدول ۱ تفاوت های میان تفکر عادی و انتقادی را از دیدگاه لیپمن

تفکر انتقادی	تفکر عادی
تخمین زدن	حدس زدن
ارزشیابی کردن	ترجیح دادن
طبقه بندی	گروه بندی
فرض کردن	استنتاج
استنتاج منطقی	مفاهیم هم خوان
اصول درک شده	توجه به ارتباطات
توجه به روابط متقابل	تصور کردن
فرض کردن	پیشنهاد بدون دلیل
پیشنهاد با دلیل	قضاوت بدون معیار
قضاوت با معیار	

لیپمن تفکر انتقادی را شامل صفات و ویژگی هایی می داند که آنها را از تفکر غیرانتقادی متمایز می سازد و بنابراین مولفه های تفکر انتقادی (لیپمن، ۱۹۸۸) را شامل موارد زیر می داند:

پرسشگری

بدین معناست که فرد در مواجهه با عقاید و نظرات دیگران به طرح سوال های جالب می پردازد و سعی در دانستن چیزهای جدید دارد و با طرح سوالات روشن کننده و چالش برانگیز، جستجو و تحقیق می پردازد.

تحلیل و ارزیابی

تجزیه مطالب به اجزای تشکیل دهنده آن و تحلیل روابط بین اجزای آن به طوری که ساختار سازمانی آن قابل فهم باشد اطلاق می گردد.

استدلال کردن

منظور از استدلال کردن آن است که ارائه مباحث همراه با دلیل باشد و دلیل آوردن از توجیه غیرمدلل متمایز می شود.

ارزیابی شواهد و مدارک

منظور این است که مدارک، شواهد، نظرات، اطلاعات و منابعی را که از اطلاعات را فراهم می کند، ارزیابی شود و درستی یا نادرستی و یا اعتبار و ارزش آن ها مورد بررسی قرار می گیرد.

تفسیر داده ها

منظور از تفسیر، تمایز قائل شدن بین معانی متفاوت یک واژه، دقت در به کارگیری تعمیم ها، بی طرفی در اظهار نظر منطقی، عرضه چشم اندازهای متعدد و متفاوت، نقد و بررسی راه حل های مورد استفاده می باشد. فسیونه تفسیر را ادراک و توضیح معنا یا دلالت نوع گسترده ای از تجارب، موقعیت ها، داده ها، داوری، اداب و رسوم، باورها، عقاید و گرایش ها یا معیارها و ملاک ها می داند.

قضاوت صحیح

این مهارت شامل توانایی رسیدن به نتیجه گیری منطقی و اتخاذ تصمیمات باکیفیت بر پایه اطلاعات موجود است.

تعریف عملیاتی مقوله های تفکر انتقادی

سوال کردن

پرسیدن سوالات مناسب از خود و دیگران برای فهم دقیق تر مطالب در این پژوهش عبارت است از طرح سوالات روشن کننده از سوی دانش آموزان در خصوص مطالب درس فارسی دوره دوم ابتدایی.

مهارت تحلیل و ارزیابی

تحلیل: تجزیه مطالب به بخش های کوچک تر برای فهم بیشتر و ارزیابی: بررسی هر موضوع یا عقیده بر حسب مبانی، اصول، شواهد و نتایج مربوط به موضوع.

مهارت استدلال کردن: استنتاج اطلاعات مطابق قوانین منطبق به گونه ای که اعتبار یک دیدگاه یا اظهار نظر را نشان می دهد. ارائه مباحث به صورت مدلل.

مهارت ارزیابی شواهد: ارزیابی شواهد و مدارک و حقایق اظهار شده. گزینش شواهد و مدارک واقعی و مربوط برای به کارگیری استدلال ها و قضاوت ها.

مهارت تفسیر: در این پژوهش عبارت است از نقد و بررسی راه حل های مورد استفاده برای حل مسائل.

مهارت قضاوت صحیح: این مهارت شامل توانایی رسیدن به نتیجه گیری منطقی و اتخاذ تصمیمات با کیفیت برپایه اطلاعات موجود است. در این پژوهش عبارت است از استفاده از معیارها و داده هایی که در اختیار دانش آموزان است برای دست یابی به قضاوت صحیح. (صفاریه، عرب کرمانی، ۱۳۹۹).

جدول ۲ بررسی مولفه های تفکر انتقادی در کتاب فارسی چهارم ابتدایی

مجموع	فصاوت صحیح	تفسیر	ارزیابی شواهد	استدلال کردن	تحلیل و ارزیابی	سوال کردن	مولفه های تفکر انتقادی کتاب پایه چهارم
63	6	5	7	26	6	10	فراوانی پرسش ها
100%	14/51%	7/93%	11/11%	41/26%	9/25%	15/87%	درصد فراوانی پرسش ها
6	0	0	1	0	0	5	فراوانی تصاویر
100%	0%	0%	16/66%	0%	0%	83/33%	درصد فراوانی تصاویر
31	6	1	3	11	2	8	فراوانی متن کتاب
100%	19/35%	3/22%	9/67%	6/45%	6/45%	25/8%	درصد فراوانی متن کتاب
100	12	6	11	37	8	23	مجموع
300%	33/86%	11/15%	37/44%	47/71%	15/7%	124/91%	مجموع درصد

جدول یک با عنوان مولفه های تفکر انتقادی جدولی است که در آن به فراوانی مولفه های تفکر انتقادی پایه چهارم اشاره شده است. بیشترین مجموع فراوانی در جدول فوق مربوط به مولفه استدلال کردن با مجموع فراوانی ۳۷ و کمترین مجموع فراوانی مربوط به مولفه تفسیر با مجموع فراوانی ۸ است. در بخش پرسش ها بیشترین فراوانی مربوط به مولفه استدلال کردن با فراوانی ۲۶ و کمترین فراوانی مربوط به مولفه نفسیر با فراوانی ۵ می باشد. در بخش تصاویر بیشترین فراوانی مربوط به سوال کردن با فراوانی ۵ است و کمترین فراوانی مربوط به مولفه های تحلیل و ارزیابی، استدلال کردن، تفسیر و قضاوت صحیح با فراوانی ۰ می باشد.

جدول ۳ بررسی مولفه های تفکر انتقادی در کتاب فارسی پنجم ابتدایی

مجموع	فصاوت صحیح	تفسیر	ارزیابی شواهد	استدلال کردن	تحلیل و ارزیابی	سوال کردن	مولفه های تفکر انتقادی کتاب پایه پنجم
71	18	1	7	24	9	12	فراوانی پرسش ها
100%	25/36%	1/4%	9/86%	33/81%	12/67%	16/90%	درصد فراوانی پرسش ها
0	0	0	0	0	0	0	فراوانی تصاویر
0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	درصد فراوانی تصاویر
18	2	0	1	7	1	7	فراوانی متن کتاب
100%	11/11%	0%	5/55%	38/89%	5/56%	38/88%	درصد فراوانی متن کتاب
89	20	1	8	31	10	19	مجموع فراوانی
300%	36/47%	1/4%	15/41%	72/7%	18/23%	55/78%	مجموع درصد فراوانی

جدول دو با عنوان مولفه های تفکر انتقادی جدولی است که در آن به فراوانی مولفه های تفکر انتقادی کتاب بخوانیم پایه پنجم اشاره شده است. بیشترین مجموع فراوانی در جدول فوق مربوط به مولفه استدلال کردن با مجموع فراوانی ۳۱ و کمترین مجموع فراوانی مربوط به مولفه تفسیر با مجموع فراوانی ۱ است. در بخش پرسش ها بیشترین فراوانی مربوط به مولفه استدلال کردن با مجموع فراوانی ۲۴ است. در بخش پرسش ها بیشترین فراوانی مربوط به مولفه استدلال کردن با فراوانی ۲۴ و کمترین فراوانی مربوط به مولفه تفسیر با فراوانی ۱ می باشد. در بخش تصاویر فراوانی تمام مولفه ها برابر ۰ می باشد. در بخش متن کتاب هم بیشترین فراوانی مربوط به استدلال کردن و سوال کردن با فراوانی ۷ و کمترین فراوانی مربوط به تفسیر است.

جدول ۴ بررسی مولفه های تفکر انتقادی در کتاب فارسی ششم ابتدایی

مجموع	قضاوت صحیح	تفسیر	ارزیابی شواهد	استدلال کردن	تحلیل و ارزیابی	سوال کردن	مولفه های تفکر انتقادی کتاب پایه ششم
78	22	1	17	18	18	2	فراوانی پرسش ها
100%	28/20	1/29%	21/79%	23/06%	23/08%	2/5641%	درصد فراوانی پرسش ها
6	0	0	6	0	0	0	فراوانی تصاویر
100%	0%	0%	100%	0%	0%	0%	درصد فراوانی تصاویر
28	11	0	1	15	1	0	فراوانی متن کتاب
100%	39/29%	0%	3/58%	53/56%	3/57%	0%	درصد فراوانی متن کتاب
112	33	1	24	33	19	2	مجموع فراوانی
300%	67/42%	1/29%	125/37%	76/62%	26/65%	2/5641%	مجموع درصد فراوانی

جدول سه با عنوان مولفه های تفکر انتقادی جدولی است که در آن به فراوانی مولفه های تفکر انتقادی کتاب بخوانیم پایه ششم اشاره شده است. بیشترین مجموع فراوانی در جدول فوق مربوط به مولفه استدلال کردن با مجموع ۳۳ می است. در بخش پرسش ها بیشترین فراوانی مربوط به مولفه استدلال کردن و تحلیل و ارزیابی با فراوانی ۱۸ و کمترین فراوانی با فراوانی ۱ است. در بخش تصاویر بیشترین مولفه مربوط به مولفه ارزیابی شواهد با فراوانی ۶ می باشد و بقیه مولفه ها با فراوانی ۰ کمترین فراوانی را دارند. در بخش متن کتاب هم بیشترین فراوانی مربوط به قضاوت صحیح با فراوانی ۳۳ و کمترین فراوانی مربوط به مولفه تفسیر با فراوانی ۱ است.

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش کمالگر و سلیمانی (۱۴۰۲) مبنی بر عدم توزیع صحیح بسیاری از مولفه های تفکر انتقادی لیپمن در بخوان و بیندیش های کل سه پایه دوره دوم ابتدایی همسو است. همچنین نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش عجم و قلیچ بیگی (۱۳۹۵) ناهمسو است؛ اعجم و قلیچ بیگی در مقاله خود با عنوان جایگاه پرورش تفکر انتقادی در خلاقیت در کتاب جدید التالیف علوم تجربی پایه ششم دوره ابتدایی به بررسی جایگاه پرورش تفکر انتقادی و خلاقیت و تفکر انتقادی توجه شده است، به گونه ای که در بعد خلاقیت، علوم ششم ابتدایی از بین (متن، تصویر، پرسش) بیشترین توجه را به متن و در مرحله بعد تصویر و سپس پرسش این توجه را داشته است. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش ندرلو همسو است؛ ندرلو (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان بررسی جایگاه تفکر انتقادی در محتوای کتب جدید التالیف مطالعات اجتماعی پایه سوم و ششم ابتدایی انجام داده است که یافته های پژوهش بیانگر آن است که این کتاب ها توجه چندانی به مهارت های تفکر انتقادی نداشته اند به طوری که مولفه های مورد نظر لیپمن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و در کل مهارت های تفکر انتقادی از جایگاه مناسبی برخوردار نبوده اند. از آنجا که وقتی افراد تحت آموزش مولفه های تفکر انتقادی قرار می گیرند، این امکان برای آن ها فراهم می شود در شرایط سخت و دشوار زندگی، تصورات و راه حل های قلابی، خود محور، مبتنی بر تجربیات شخصی، محدود و واقعیت های محسوس را کنار گذاشته و با طرح سوالات منطقی و بازبینی مداوم راه حل های ممکن به تصمیم های هوشمندانه و منطقی دست یابند. در واقع این گونه افراد با برخورداری از توانایی تفکر انتقادی قادر می شوند، مسائل ریز و درشت زندگی خود را بررسی نموده و در نهایت به نتایج قابل اطمینان و موثق دست یابند. این گونه افراد با برخورداری از توانایی تفکر انتقادی ساختار شناختی افراد را مجهز به مهارت های شناختی کرد، این مهم نه تنها باعث مقاومت و سماجت بیشتر در حل مسائل درسی می گردد، بلکه موجبات افزایش عزت نفس و خودکارآمدی دانش آموزان را فراهم می سازد (نعیمی، ۲۰۱۶) با توجه به این مهم می بایست به تمامی مولفه های تفکر انتقادی به حد نیاز و کافی پرداخته

شود و از تفریط در استفاده از مولفه‌ها در بخش‌های مختلف کتاب درسی بالاخص تصاویر کتاب درسی بخوانیم خودداری گردد. از مجموع مولفه‌های تفکر انتقادی در پایه چهارم با مجموع فراوانی ۱۰۰ بیشترین فراوانی مربوط به مولفه سوال کردن با درصد فراوانی ۱۲۴/۹۱٪ و کمترین درصد فراوانی مربوط به مولفه تفسیر با درصد فراوانی ۱۱/۱۵٪ می‌باشد به جهت تعدیل این فراوانی پیشنهاد می‌شود از فعالیت‌های مربوط برای تقویت مهارت تفسیر استفاده شود این مولفه می‌تواند در تصاویر کتاب درسی جای گیرد چرا که خلاء وجود مولفه‌های تفکر انتقادی در بخش تصاویر کتاب درسی مشاهده می‌شود. همچنین از مجموع مولفه‌های تفکر انتقادی در پایه پنجم با مجموع فراوانی ۸۹ بیشترین فراوانی مربوط به مولفه استدلال کردن با درصد فراوانی ۷۲/۷٪ و کمترین درصد فراوانی مربوط به مولفه تفسیر با درصد فراوانی ۱/۴٪ می‌باشد. به جهت تعدیل این فراوانی پیشنهاد می‌شود از فعالیت‌های مربوط برای تقویت مهارت تفسیر استفاده شود این مولفه می‌تواند در تصاویر کتاب درسی جای گیرد چرا که خلاء وجود مولفه‌های تفکر انتقادی در بخش تصاویر کتاب درسی پایه پنجم بیشتر از بخش پرسش‌ها و متن مشهود است. در نهایت هم می‌توان گفت از آنجا که از مجموع مولفه‌های تفکر انتقادی در پایه ششم با مجموع فراوانی ۱۱۲ بیشترین فراوانی مربوط به مولفه استدلال کردن و قضاوت صحیح با فراوانی ۳۳٪ می‌باشد و کمترین فراوانی مربوط به مولفه تفسیر با مجموع فراوانی ۱ است برای جبران این اختلاف مولفه می‌توان به مولفه تفسیر در بخش تصاویر بیشتر پرداخت چراکه در تصاویر کتاب درسی این خلاء بیشتر از متن و پرسش‌ها مشهود است. برای ارتقاء کیفیت آموزشی دوره ابتدایی و تقویت مهارت‌های مختلف دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود کتاب‌های تکمیلی و آموزشی در کنار کتاب‌های درسی استفاده شوند. این کتاب‌ها می‌توانند در حوزه‌های زبان‌آموزی، ریاضی، علوم، مهارت‌های اجتماعی و هوش عاطفی، و همچنین خلاقیت و هنر باشند.

References

- Ahmadipour Anari, Zohreh and Pourkarimi Havshki, Mojtaba (1998). The possibility and capacity of teaching critical thinking in the section ((Read and Think) of Persian books for elementary school published in the quarterly journal *Thinking and Child* (2018). *Thinking and Child*, Volume: 9, Issue: 2[In Persian].
- Bahmani Foroud, Yousefi, Alireza, Nematbakhsh, Mehdi, Changiz, Tahereh and Mardani, Mohammad. (2005). Critical thinking skills of basic science students of Isfahan University of Medical Sciences in dealing with scientific texts. *Iranian Journal of Education in Medical Sciences*, 5 (2). 46-41[In Persian].
- Ernst, Ellen C., Hankins, Francis P. (1994). *Philosophical, Psychological, and Social Foundations of Curriculum*, translated by Siavash Khalili Shoriny, Tehran: Yadvareh Book[In Persian].
- Fazli, N. V. (1997). "Education, Research and Promotion (Content Analysis of Social Sciences Letter)". *Research Profile, First Year, Summer*[In Persian].
- Fathi Azar, Eskandar, Nida, Abdollahi, Abdollahi Adli Ansar, Vahide (2014). The relationship between critical thinking and creativity, self-efficacy beliefs and academic performance of student teachers. *Research in educational learning and Virtual*, 2(7). 52-41[In Persian].
- Ghasemi, Farshid, Ahmad, Mohajeri, Eskandari, Shohreh and Ab Roshan, Hassan (2013). Study and comparison of critical thinking skills. Elementary, middle, high school and university courses of Bushehr province and providing solutions to promote critical thinking. *A new approach in educational management*, 4(3).

- Lipman, M. (1988). Critical thinking -what can it be? *Education Leadership*, 46, 38-43.
- Nabai, Esmail, Kazempour, Esmail, Shakibaei, Zohreh. (2010). Identifying the dimensions and components of the development of research thinking of students in academic courses. *Bi-annual scientific journal Thinking and Children*. Volume 11, Issue 1. 229-247 [In Persian].
- Naderloo, Leila (2014). Investigating the position of critical thinking in the content of new books on social studies for the third and sixth grades of elementary school (Master's thesis), Islamic Azad University of Arak. Safarieh, Mohaddeseh, Arab Kermani, Zahra (2010). *Specialized bi-annual scientific journal Research in Elementary Education*, Year 2, Issue 3, Spring and Summer 2010, pages 75-86 [In Persian].
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publication.
- Yarmohammadian, Mohammad Hossein and Sheibani, Hassan (2014). Investigating the relationship between human resource productivity and curriculum planning, *Third National Conference on Organizational Learning Pathology with an Applied Approach Based on Executive Experiences in Organizations*. Third National Conference on Organizational Learning Pathology with an Applied Approach Based on Executive Experiences in Organizations [In Persian].
- Ya-Ting Carolyn Yong, Ya -China Chuang, Lung -Ya Li, Shin-Shang Tesng. (2023). A blended learning environmental for individualized English listening and speaking intergrating critical thinking. *Computer and Education* 63, 285-305. 2013 [In Persian].